

19.

ΣΤΝ ΘΕΩ
DISPUTATIO PHILOSOPHICA
DE
CAUSA INTERNA
FORMALI.

Quam
DIVINO FAVENTE NUMINE,
Cum suffragio & consensu amplissimae Facult. Philosophie
in Regia percelebri Academia Aboënsi:

Rectore Magnifico,
Admodum Reverendo & Excellentissimo Viro,

DN. Æ SCHILLO PETRÆO,
S. S. Theol. Doctore ejusdemq; Professore primario utriusq;
Ecclesiae Aboënsis, nec non Nummensis Pastore vigilan-
tissimo Me ornate & patrono Magno.

SUB MODERAMINE ET DIRECTIONE
Reverendi & Precellentissimi Viri,

DN. M. NICOLAI LAUR; NYCOPENSI
Log. & Poës: Professoris celeberrimi, collegij Philosophici p. t.,
Decani Spectabilis, Præceptoris, Fautoris & Promotoris,
jugiter honorandi ac devenerandi.

*Pro gradu Magisterij Philosophici consequendo, publico
ex amini discentiendam placide subycit.*

SAMUEL NICOLAI FRISIUS
AUSTRO-FENNUS.

Ad diem 20. Aprilis Anni 1650. Horis antemeridianis.

ABOÆ Imprimebat Petrus Wald Acad. Typog: 1650.

Nobilissimis, maxime strenuis, magnanimis,
spectatissimis atq; prudentissimis Viris.

DN. LAURENTIO | DN. ERICO PETRI
Carpelaan Hæreditario in | in Haudhois Sc. a S. R.
Wias & Achtis Sc. a | M.te confirmato itidem
S.R. M.te constituto Majo- | Majori Equestri, patrono
ri Equestri; Mecœnati suo | suo multis nominibus com-
devenerando. | pellando.

DN. CLAUDIO Fogle-
huswudh/ Hæreditario in | Dn. ARVIDO Fogle-
Linnumpåa Sc. exercitus | huswudh/ Hæreditario in
pedestris constituto capita- | Linnumpåa Sc. itidem
neo expeditissimo.

DN. CHRISTI ERNO
MATTIAE S. & R. & Mts
in districtu Halichoensi a | Illustriss. Dn. Comitis PE-
Mandatis fidelissimo, bene- | TRI Brahe, Servitori
factori ac Nutritio suo | fidissimo, affini suo pluri-
debito observantiae studio | mum honorando.

Disputationem hanc inauguralem, in perpetuum
debitæ observantiae, & gratianimi reu. upq; de.
votè & peroffciose

Dicat.

Dedicat,

& offert.

SAMUEL N. FRISIUS.

DISPUTATIO PHILOSOPHICA

De.

CAUSA INTERNA FORMALI.

Thes. I.

Cum aliquid scribendum esset, ut & constitutionib⁹ Academicis, & veneranda amplissimæq⁹; facultati Philosophicæ lat⁹ fieret, studiorū quoq⁹; ratio f⁹adet, ut spes cimen meorū in lucem proferā in studijs progressum & candidæ doctorū censuræ subijciam: Jecirco discurrēdi materiam, augustissimā ac nobilissimā illam *De causa interna Formali*, jure meritoq⁹; hāc vice considerandam elegi. In cuius naturā ac quidditate investigandā, licet intellect⁹ noster maximis circumcinctus sit difficultatum spinis; quod omnib⁹ luce meridianā clari, constat, & cum mentis nostræ acies, ad ea quæ suā naturā clarissima atq⁹; notissima sunt, tām manca ac mutila sit, quām ad solem conspiciendum nycticoracis oculus, ut ait subtilitatum scrutator ac magister subtilissimus Scaliger exerec. I. sect: I. Etenim quo res cognitu utilior, nobilior, jucundior, ac præstantior est, eō intellectu difficilior, teste philosophorum Antistite Aristotele 3. Topic. c. 2. tex. 14. Et quo difficilior ac operosior, eō etiam majora affert philosopho emolumenta. Nam ignoratā forma, à quā perfectissima & exactissima est rei scientia & demonstratio, ignoratur quoq⁹, formatum, tum enim aliquid scire nos arbitramur, cum causam cognoverimus: Unde Ramo, causæ in initio Dial; omnis scientiæ fontes rectè dicuntur

cum quo etiam Poëta hoc suo carmine consentire vides,
tur: Felix qui potuit rerum cognoscere causas'.

II. Hanc intricatissimam causæ formalis naturam
breviter absolvit ipsa definitiva oratio, quæ communi
Philosophantium Symbolo, pro rei alicujus essentiâ inve
stigandâ inquire solet, & duplex statuitur: Nominalis &
Realis:

III. In illâ, tria potissimum veniunt accurate obser
vanda 1. Etymologia sive nominis vera & genuina expo
sitio. 2. Homonymia, sive vocis ambiguitas. 3. Sy
nonymia sive terminorum æquipollentia.

IV. Etymologiam sive notationem nominis quod
concernit sciendum est vocem formæ dici à formando
vel informando, tunc quia format, ornat & perficit
rudem & incompositam materię faciem, tunc quia com
positum informat; Vel vocem formæ cum scaligero
putamus transumptam esse ex Græco μορφή per meta
thesin literarum, mutato φ. in F. latinum ut sit ita φημή
quod est fama.

V. Cognitâ vocis Etymologia, homonymia altiori
mentis bilance ponderanda venit, quæ, nisi tollatur, er
rorū & confusionum labyrinthis nos intricatos mirè so
let debilitare.

VI. Homonymia. Accipitur vox formæ. Pri
mò pro totâ rei essentiâ quidditate & natura, & dici
tur forma totius. 2. Pro differentia propter conve
nientiam quam cum ea habet, maximam. 3. Pro Ente
Simplici, quomodo ens entium DE US & Angeli Formæ
separatae nuncupantur. 4. Pro externa lineamentorum
dispositione, quo modo Aristot: lib. categ. c. 8. Figu
ram & Formam fecit quartam speciem qualitatis. 5.
Pro Paradigmate idea seu exemplari, & hoc modò lo
quendi

quendi exemplar solet forma nuncupari. 6. Pro corporis venustate elegancia & pulchritudine. 7. Pro externo motore, & appellatur forma assistens ob similitudinem quam habet cum vera forma in movendo compposito. 8. Pro certa specie causae a fine, efficiente & materia, discriminata. Quæ postrema acceptio præsenti inservit instituto.

VII. Synonymia sive terminorum æquipollentia, secundum quam varias sortita est appellationes, dicitur enim forma alijs nominibus. 1. Ratio essentiæ seu quiditatatis. 2. ἔργον. 3. πόσις. 4. Actus. 5. Species. 6. Terminus. 7. Harmonia. 8. Platoni Dicitur Divina Sobiles.

VIII. His, quæ definitionem concernebant Nominalem, ita prælibatis, consequens est, ut ad realem me accingam. Definitur Autem Forma hoc modo: Forma est causa interna per quam res est, id quod est. Quæ definitio ut eō clarior evadat; necesse est, ut singulas ejus partes, ad veritatis jubar examinandas nūhi proponam.

IX. Definitio Nominalis est enodata prius: Definitio ipsa commodissimè resolvitur in Genus & Differentiam. Forma cum materia idem habet Genus, quia sunt quasi species univocæ, ejusdem generis, quod duobus hisce vocabulis causa internâ indigitatur.

X. Forma rectè definitur per causam, quia verum & realem influxum habet ad productionem formati seu compositi, unde etiā compositum suum habet esse à formâ, & per tale esse, compositum est effectum formæ, proinde vi relationis, forma erit illius causa. Cui autem convenit definitio causæ; ei etiam competit definitum. Deinde illud est causatum formæ, quod est causatum aliarū causarū, at compositum est causatum sive effectum

iliarum causarum, ergò Forma ejus causa est: Nam dare essentiam non potest non esse influxus causaliter.

XI. Quod forma sit causa interna, id facile exinde evincitur atq; confirmatur, quia effectum formatum intrinsecè sive essentialiter & cōstitutivè ingreditur, illudq; informat perficit & absolvit.

XII. Differentia specifica sequentibus exprimitur vocibus: Per quam res est, id quod est. Differētia verò hæc ut eò clarior & dilucidior reddatur; singulæ eam constituentes voce exactiori mentis tribulo discutiendæ veniunt.

XIII. Particula illa *Per* ambigua est, ut notat Armand. de bello visu tract. 2. term. c. 301. significat enim i. medium cuiusvis ordinis, medium loci. &c. ut transire per ignem & aquam. Demonstrare per causam. Aliquando exprimit subjectum, ut corpus est coloratum per superficiem. Aliquando denotat causam efficientem ut per exercitationem acquiritur doctrina. Interdum etiam est nota instrumenti ut percutere per gladium. supra has significationes vox illa peculiariter assignatur formæ quā formæ habitudo exprimitur, quam habet ad compositum, quomodo in præsenti definitione usurpatur, verbis *causa*, *anima rationalis* est forma hominis per quam homo est homo, & a cæteris omnibus distinguitur.

XIV. Vox *Rerum* in data definitione nihil aliud denotat quam ipsum formæ correlatum, ut effectum formatum seu compositum, quod forma constituit & absoluit.

XV. Verbum est non solum de præsenti tempore, sed etiam de præterito & futuro, intelligendum venit; ut usus definitionis est: Forma est causa, per quam res est,

h. e. existit, sit aut incipit esse, vel fuit aliquando producita, vel erit aliquando Producibilis.

XVI. Nec frustra in definitione hæc verba habentur id quod est per hæc forma differt à materia, etenim per formam res est id quod est. Sic Mensa vi materia non magis est mensa quam arca &c. Sed hoc habet à forma. Sic homo per animam rationalem est id quod est &c. Hæc breviter de definitione, tūm nominalium Reali; nunc ad varias formæ distributiones propterandum est.

XVII. Forma distribuitur, primò in substantialē & accidentalem. Forma substantialis est, quæ per se substantialia est, & dat esse substantialē. Sic anima rationalis est forma hominis, quia dat esse homini substantialē.

XVIII. Gradus formarum substantialium quatuor recensentur. 1. aliæ dant composite tantum esse, ut formæ rerum inanimatarum: Sic formæ stellarum, elementorum, lapidum, &c. 2. Aliæ dant composite & esse & vivere, ut formæ plantarum, plantæ enim non solum sunt sed etiam vivunt. 3. Aliæ dant esse, vivere, & sentire, ut brutorum animalium formæ. 4. Aliæ dant esse, vivere, sentire, & intelligere, ut anima rationalis quæ supremum inter omnes formas gradum obtinet.

XIX. Forma Accidentalis est, per quam Accidens, est id quod est & suum esse habet, sic doctrina est forma doctri, quia doctus per suam doctrinam est id quod est, & à ceteris rebus distinguitur. Forma hæc licet per se accidens sit, tamen suo formato non minus est essentialis, quam composite substantiali forma substantialis. Hinc

Forma essentialis & substantialis sunt à rā.

Sed non ~~accidentis~~ h. e omnis forma substantialis est quidem essentialis, sed non contra omnis forma essentialis est substantialis. Quia forma essentialis etiam accidentibus competit.

XX. Secundò in genericam, specificam & numericam. Forma genericā est, quæ multis speciebus communis est, ut anima vegetans est forma genericā hominis, bestiæ & plantæ. Sic & sentiens, est forma genericā hominis, & bestiæ.

XXI. Specifica forma uni tantum speciei est propria. Sic anima rationalis est forma specifica hominis. Quia homini est propria & cum eo reciprocabilis.

XXII. Huc pertinent tria formæ officia primaria, quorum primum est constitutivum, quod largitur composite esse non tamen esse quodvis, sed formale, specificum & determinatum. Nec esse totum, sed in & cum materia tanquam altera essentiali parte. Secundum est distinctivū: Forma n. specifica rem à re distinguit distinctione sive essentiali quæ desumitur à priori, non accidentalī & à posteriori. Tertium est operativum, nam Forma dat composite operationes, forma siquidem res est non otiosa, sed negotiosa, haud incompetenter statuit eam esse principium omnium operationum, quæ in composite existunt.

XXIII. Forma numerica est, quæ constituit inividuum, qualis forma est eadem anima rationalis tantum gradu determinationis à se ipsa differens.

XXIV. Tertiò in materialem & immateriale. Materialis est, quæ non potest produci vel existere aut operari sine materia, tales sunt formæ omnes præter animam rationalem. Immaterialis est, quæ potest esse & operari sine materia, talis est anima rationalis.

XXV. Quartò in informantem & assistentem. Informans est, quæ formato tribuit & esse & operari. Taliis est anima rationalis in homine. Assistens est, quæ solum tribuit motum sive operationem, ei, cuius forma est. Sic nauta est forma navis, intelligentia orbium cœlestium, secundum Peripateticos. Verum hæc postrema divisio non est rei, sed nominis tantum ambigui distinctione. Et tantum de hâc nobilissimâ, difficilimâ & intricatissimâ materiâ, quæ quidem ulteriorem considerationem postularet, verum pagellarum angustia, qua runa paucitati hic indulgendum hâc vice supersedere cogor.

Præsidium, tutela mihi, jamq. Anchora tutæ.

Sit Deus Omnipotens, Dulce levamen, Amen.

COROLLARIA.

- A**N positâ formâ ponatur formatum & contra? Aff:D.
2. An quicquid est, per suam formam est? Aff. D.
3. An positâ formâ tria ponantur, esse rei, distinctio rei & operatio rei? aff.

B

4. An

4. An qui dat formam, det etiam omnia consequentia formam? Aff.
5. An forma sit perfectior & prior materia? aff, utrumq; D.
6. An forma habeat formam? N.
7. An omnis operatio sit a forma? aff. D.
8. An unius rei unica tantum sit forma? aff. D.

Politissimo Juveni Viro,

DN. SAMUEL N. FRISIO Nybyensi
Finlando *Med. Studio* *so indefesso, nec non Philo-*
soph. *Candidato jure meritoq; suo dignissimo amico*
meo per vetri ac colendo

Pro summo in Philosophia gradu
DE FORMA INTERNA
docte disputanti:

A Si huc, FRISI, tandem, quas sustinuisti,
In Studijs, curae præmia digna ferunt.

Pau.

Paupertatis onus levius fit culmine honoris³

Viso, cuius nunc se tibi prodit apex.

Navigat emenso pelago, portuq; petito

In tuto salvâ navita nave bonus⁴;

Cursum decurrens, SAMUEL doctissime, navis⁵

Tota tua in portu navigat incolumis⁶:

Utere sed partis, venales erue merces⁷

Emptores urge, nec fuge tale lucrum⁸.

Non dubito, mentem quin gaudia mille penetrent

Curis neglectis sepositisq; tuam⁹:

Internam formam rimaris mente sagaci,

Ardua materia est, æqua sed ingenio;

Interiora tui moveantur viscera cordis¹⁰

Omnimodæ fremitu, fac modò, lœtitiae;

Quam tibi perpetuam coeli terraq; potentem¹¹.

Posco D E U M, potis est qui dare cuncta suis;

Gratulor ex animoq; GRADUM jam jamq; futurum¹²,

Prosper ut ille tibi commoda multa vehat.

Vive tuis, patriæq; tuæ, Laudiq; J E H O V Æ

Annos Nestoreos Methuialæve dies¹³.

Ita amoris ergo,

Lm̄q; applauæbam.

SAMUEL G. Hartman

Eloq. Profess.

SAlve mens verax, livoris nescia va-FRI,

Musæ & Pœnæ Samuel cultâ arte Satelle S:

Virtus pauperie est, Parnassi ad culmina ferr I,

Et quam omnes maestant prægnanti munere plaus U.

Lauru ergo Frisi dignos tu carpis honore S.

S A.

SAMUEL NICOLAI FRISIUS

Per Anagram. dupl.

LIFORMIS AUSU NIL CALES:
LAURU, CANO FIES SIMILIS.

Ardua de FORMIS vibras lingvâ velut bastâ,
Prasides sub dextro: NIL ve CALES ve
rubes.

Nam tibi non pavidâ trepidat formidine pectus;
I ratione bonâ, nec ve opus ut CALEAS.

I quæso ingenio prompto ausu solvere tricas
FORMARUM sic, sic jure Magister eris.
Aliud;

Canus erat SAMUEL divino percitus astro.

Huic, FIES CANO band DISSIMILIS;
SIMILIS,

Lauru; bunc perfundis, viridem si religione,

Et verus SAMUEL nomine Gomine eris.

Quod ipsum virtute & Eruditio-
ne Politissimo Dn. Resp.
Philol. Candidato meritiss.
Patriotæ suo perdilecto singu-
laris affectus declarandi cau-
sa occupatissimus quidem fe-
stinanter, L. tn. mq; adject
gratulabundus.

ABRAHAMUS G. THAUVONIUS
Phys. Prof.